

การแก้ปัญหาโดยวิธีอหิงสาของคานธี

ท่านมหาตมา คานธี เป็นชาวอินเดียที่มีชีวิตอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 20 คือ ค.ศ.1869-1948 ท่านไม่เพียงแต่ได้รับการยกย่องให้อยู่ในฐานะบิดาของชาติเท่านั้น แต่ทั้งเพื่อนร่วมชาติและชาวโลกต่างยกย่องท่านให้อยู่ในฐานะของมหาบุรุษผู้เป็นประกาศกแห่งสันติวิธี ทั้งทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติซึ่งท่านได้อุทิศเวลาทั้งชีวิตเพื่ออุดมการณ์นี้

ผลงานสำคัญที่ทำให้ท่านมหาตมา คานธี ได้รับการยกย่องมากคือ การที่ท่านได้ต่อสู้กับความอยุติธรรมในสังคมทั้งในอาฟริกาและอินเดีย และภายใต้การปกครองของอังกฤษ ท่านได้เป็นผู้นำขบวนการกู่เอกราชของอินเดียให้ต่อสู้ในแนวทางอหิงสา คือไม่ใช้ความรุนแรงในการเผชิญหน้ากับอังกฤษ จนประเทศอินเดียเป็นเอกราชจากอังกฤษเมื่อ ค.ศ.1947

ภายใต้ปัญหาความรุนแรงทางสังคม และการเมืองระดับต่าง ๆ ที่มหาตมา คานธี ได้เผชิญท่านได้ใคร่ครวญและคิดหาทางแก้ปัญหา ซึ่งในที่สุดท่านพบว่าอหิงสาหรือวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่ดีที่สุด แต่การไม่ใช้ความรุนแรงหรือสันติวิธีนั้นไม่ใช่ของง่ายที่จะเข้าใจและนำมาสู่การปฏิบัติ ผู้ที่จะกระทำตามวิธีนี้ให้ได้ผล จะต้องเข้าใจถึงรากฐานของความคิดและต้องอาศัยกำลังใจที่กล้าหาญและมุ่งมั่นให้การปฏิบัติได้ผล

เพื่อให้เข้าใจถึงวิธีการแก้ปัญหาแบบการไม่ใช้ความรุนแรงของคานธี ในการบรรยายวันนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. รากฐานความคิดอหิงสาของคานธีและการต่อสู้ด้วยวิธีการนี้
2. ภาพยนตร์สารคดีชีวิตประวัติการต่อสู้ที่สำคัญของคานธี
3. อิทธิพลของแนวทางการต่อสู้แบบอหิงสาที่มีต่อโลก

รากฐานความคิดแบบอหิงสาของคานธี

ความคิดแบบอหิงสาของคานธีเกี่ยวข้องกับความคิดพื้นฐานของท่าน ซึ่งร้อยประสานกับแนวความคิดหลัก 3 ประการ คือ สัตยะ (SATYA) อหิงสา (AHIMSA) และสัตยาเคราะห์ (SATYAGRAHA)

สัตยะ หรือ สัจจะ อันเป็นคุณธรรมสูงสุดที่คานธียึดถืออยู่นั้น หมายถึง "ความเจริญอันสูงสุดที่แสดงถึงเอกภาพของชีวิตทั้งหมด ท่านรู้ซึ่งถึงสัจจะมาแต่วัยเยาว์ทั้งจากอิทธิพลในครอบครัวที่มีบิดาเป็นผู้นำปกครองรัฐที่แม้จะไม่ร่ำรวย แต่มีชื่อเสียงทางด้านความซื่อสัตย์และรักความเป็นธรรม มีมารดาที่เคร่งศาสนา รวมทั้งความรู้ต่าง ๆ ที่ท่านเรียนรู้ภายใต้วัฒนธรรมฮินดู คานธีได้กล่าวว่าสิ่งซึ่งฝังรากลึกลงในหัวใจของท่านคือความรู้สึกที่ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมีศีลธรรมเป็นพื้นฐานและหัวใจของศีลธรรมคือ "สัตยะ"

และเมื่อท่านได้ศึกษาศาสนาอื่น ๆ เช่น คริสต์ พุทธ ท่านก็ได้ถือว่า "สัตยะ" นี้เป็นเสมือนศาสนา "สัตยะ" คือการแสดงออกในรูปลักษณะของความรักและการรับใช้สรรพสัตว์ คานธีเสนอในเชิงอภิปรายว่า สัตยะ หมายถึงพระเป็นเจ้า สิ่งที่ท่านแสวงหามาตลอดคือ สัจจะการแห่งตน (self-realization) อันได้แก่การเผชิญหน้ากับพระผู้เป็นเจ้า และความเชื่อนี้ช่วยให้คานธีมีความรู้สึกที่ "ประจักษ์ถึงพระผู้เป็นเจ้าอย่างซึ่งหน้า ข้าพเจ้ารู้สึกถึงพระองค์ในทุกอณูของร่างกาย"

จากประวัติของคานธีแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการรักษา "สัจจะ" ของท่าน เมื่อท่านอายุได้ 19 ปี ตระกูลคานธีส่งท่านไปศึกษาต่อที่อังกฤษจนจบปริญญาทางกฎหมายและสอบได้เนติบัณฑิต ก่อนเดินทางไปศึกษาต่อท่านได้ให้สัจจะกับมารดาว่าจะไม่แตะต้องสุรา เนื้อสัตว์ และอิสตรี ซึ่งท่านได้รักษาสัจจะอย่างเต็มที่

ส่วนเรื่องของอหิงสานั้น คานธีถือว่าเป็นคุณธรรมอีกประการหนึ่งในตัวท่านนอกจากสัจจะ ความหมายของอหิงสานั้น ท่านอธิบายควบคู่ไปกับคำว่า "หิงสา" หิงสาหรือ "หิงสกรรม" คือการทรมานและหลู่เกียรติเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน รวมทั้งการเบียดเบียนทรมานสัตว์ด้วยพฤติกรรมของ "หิงสกรรม" นี้เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวเรามากมาย เช่น การใช้วาจาหยาบ การมองคนในแง่ผิด ๆ ความโกรธ การเหยียดหยาม และทารุณกรรมในลักษณะต่าง ๆ สำหรับการเมินเฉยต่อความทุกข์ทรมานของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันรวมทั้งสัตว์ ก็เป็น "หิงสกรรม" ด้วยเช่นกัน เช่นถ้ามีลูกวัวป่วยได้รับความทรมานรักษาไม่หายแม้จะพยายามอย่างดีที่สุดแล้ว คานธีเห็นว่าควรทำลายชีวิตลูกวัวนั้นเพื่อยุติความเจ็บปวดทรมานโดยไม่เห็นว่าเป็น "หิงสกรรม" สำหรับคำว่า "อหิงสา" นั้น เมื่อเข้าใจคำว่า "หิงสกรรม" แล้ว อหิงสาหรือการไม่ใช้ความรุนแรงจะมีความหมายกว้างกว่าการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตอย่างเดียวตามที่เข้าใจกัน หากเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ต้องใคร่ครวญในการปฏิบัติเฉพาะกรณี ๆ ไป อหิงสาในความคิดของคานธีนั้น คือหนทางที่จะไปสู่พระผู้เป็นเจ้าหรือสัจจะ ซึ่งถ้าโลกนี้ปราศจากอหิงสาแล้ว มนุษยชาติจะทำลายล้างกันเองจนหมดสิ้นในไขประการแรกของอหิงสาหรือการไม่ใช้ความรุนแรงคือสร้างความเป็นธรรมให้ชีวิตทุกชนิดและทุกระดับ ผู้ที่ยึดถือหลักของอหิงสาจะต้องฝึกฝนทางจิตวิญญาณ เช่น ฝึกให้รักคนที่เกลียดเรา ซึ่งเป็นเรื่องยากที่สุด และจำเป็นต้องเรียนรู้ศิลปะการตาย เพราะผู้ที่ฝึกอหิงสาจำเป็นต้องฝึกฝนตนเองให้มีความเสียสละอย่างสูงเพื่อไม่ให้เกิดความกลัวที่จะสูญเสีย สิ่งที่ฝึกกลัวมีอย่างเดียวคือพระผู้เป็นเจ้า คานธีมองว่าอหิงสาเป็นคุณธรรมและเป็นพัฒนาการ ทางประวัติศาสตร์ของมนุษย์ที่มีอยู่จึงทำให้โลกมนุษย์ยังดำรงเผ่าพันธุ์มาได้

ส่วนสัตยาเคราะห์นั้นหมายถึงพลังแห่งสัจจะ ถือเป็นอาวุธสันติสำหรับการต่อสู้ที่ไม่ใช้ความรุนแรง โดยผู้ต่อสู้ต้องถือหลักของสัจจะและอหิงสา ตลอดจนถึงต่อสู้ด้วยความบริสุทธิ์ใจและความถูกต้อง คานธีเรียกวิธีการของสัตยาเคราะห์อีกอย่างหนึ่งว่า "การดื้อแพ่ง" ในการต่อสู้กับฝ่ายปรปักษ์นั้น ผู้ต่อสู้จะต้องมีความอดทนและเห็นใจฝ่ายที่เป็นปรปักษ์ ความอดทนคือการยอมรับทุกข์ด้วยตนเอง มิได้หมายถึงการทำให้อีกฝ่ายได้รับทุกข์

หัวใจของ "สัตยาเคราะห์" คือ "การอุทิศชีวิตให้กับสิ่งที่ตนเชื่อว่าถูกต้อง" เงื่อนไขแห่งความสำเร็จของสัตยาเคราะห์มี 4 ประการด้วยกัน คือ

1. ผู้ปฏิบัติสัตยาเคราะห์จะต้องไม่เกลียดชังฝ่ายตรงข้าม
2. ประเด็นในการต่อสู้จะต้องเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาจริงจังเป็นเรื่องถูกต้องทำนองคลองธรรม
3. ผู้ปฏิบัติสัตยาเคราะห์ต้องพร้อมที่จะยอมทนทุกข์ทรมานจนถึงที่สุด
4. การสวดภาวนาเป็นปัจจัยที่สูงส่งสำหรับสัตยาเคราะห์ เพราะศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าเป็นสิ่งที่จำเป็น

สำหรับค่านิยมการปฏิบัติสัตยาเคราะห์มิใช่สิ่งที่จะกระทำได้ง่าย แต่เป็นภาคปฏิบัติที่สอดคล้องประสานกันกับสัจจะและอหิงสา คานธีได้อุทิศชีวิตของท่านใคร่ครวญถึงวิธีการเหล่านี้และได้ปฏิบัติด้วยตนเองในการต่อสู้กับความยุติธรรมทางสังคมในระดับต่าง ๆ ที่ท่านพบเห็น เช่น เรื่องการกดขี่ทางวรรณะในสังคมฮินดู ความไม่เป็นธรรมที่ชาวเอเชียและอินเดียได้รับจากรัฐบาลผิวขาวในอาฟริกาใต้ การปกครองและกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมของอังกฤษที่มีต่ออินเดีย ฉะนั้นในการต่อสู้แบบสัตยาเคราะห์ซึ่งแม้จะเป็นเรื่องของศาสนา แต่ก็เป็นศาสนาที่ไม่อาจแยกจากการเมือง คานธีกล่าวว่า การแสวงหาสัจจะและการพยายามบรรลุศักยภาพของตนด้วยการหันเข้าสู่ศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า ทำให้ผู้ใช้สัตยาเคราะห์ต้องเข้ามามีส่วนทางการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตามเรื่องที่จะต่อสู้จะไม่หยุดอยู่แค่ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่จะต้องมองไกลไปถึงอนาคตด้วย

การต่อสู้ของคานธีก่อนที่จะถึงขบวนการกู่เอกราชของอินเดียนั้น ได้ดำเนินมาเป็นเวลานานนับจากท่านจบกฎหมายจากอังกฤษและประกอบอาชีพทนายความ ท่านได้เดินทางไปอาฟริกาใต้ เมื่อ ค.ศ.1893 และได้เริ่มการต่อสู้แบบอหิงสา ตั้งแต่ ค.ศ.1897 เมื่อถึง ค.ศ.1906 ท่านได้บัญญัติคำว่า "สัตยาเคราะห์" ขึ้นใช้เป็นครั้งแรกในอาฟริกาใต้ ผู้ที่มีความเห็นร่วมกับคานธี รวมทั้งครอบครัวของท่านคือภรรยาและบุตร ได้ใช้ชีวิตอุดมคติร่วมกันในนิคม ทั้งในอาฟริกาใต้และเมื่อกลับมาอินเดียแล้ว เมื่อคานธีที่อินเดียท่านได้พบความไม่เป็นธรรมที่ชาวอินเดียได้รับจากกฎหมายซึ่งท่านได้ต่อสู้เรื่อยมาโดยไม่แบ่งแยกชาวฮินดูกับมุสลิม ได้มีการเผยแพร่ความคิดโดยการออกวารสาร และหนังสือรวมทั้งก่อตั้งสถาบันการศึกษาชาตินิยม ท่านได้ร่วมงานกับพรรคคองเกรส ระหว่างนั้นได้พยายามชี้แจงความคิดเห็นต่ออังกฤษ การต่อสู้ของท่านมีทั้งการอดอาหารประท้วง การเดินขบวน การทอผ้าใช้เอง และระณรงค์ให้ชาวอินเดียใช้ผ้าคาคีที่ทอด้วยมือ ท่านได้ก่อตั้งสมาคมปั่นด้ายด้วยมือ จัดตั้งองค์การพิทักษ์วัว การต่อสู้ที่สำคัญคือในปี 1930 ได้ประกาศการต่อสู้เพื่อเอกราชโดยสมบูรณ์ และได้นำขบวนเดินเท้าไปเมืองตันทีเพื่อล้มเลิกกฎหมายเกลือ อันเป็นสัญลักษณ์การไม่เชื่อฟังของพลเมือง ตลอดระยะเวลาของการต่อสู้ท่านได้ถูกจับกุมคุมขังหลายครั้ง และได้รับการปล่อยตัว ท่านได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักคิด และนักการเมืองร่วมสมัย ทั้งชาวอินเดียและยุโรป เช่น ลีโอ ตอลสตอย คนอินเดียมีความศรัทธาในตัวท่าน จนขนานนามว่า "มหาตมา" อันมี

ความหมายว่าผู้มีจิตใจสูงท่านได้เป็นหลักของขบวนการสัตยาเคราะห์ และได้รับการยอมรับจากรัฐบาลอังกฤษในฐานะผู้แทนคนเดียวจากอินเดียที่เข้าร่วมประชุมโต๊ะกะลมครั้งที่ 2 เมื่อ ค.ศ.1931 เมื่ออินเดียได้รับเอกราชใน ค.ศ. 1947 คานธีได้อุดอาหารเพื่อเรียกร้องไม่ให้ฮินดีมุสลิมฆ่าฟันกันและใน ค.ศ.1948 ประกาศอดอาหารจนตายเพื่อวิงวอนให้อินดูและมุสลิมหยุดปะทะกันในเดลฮี เมื่ออดได้ 5 วัน ชุมชนทั้งสองฝ่ายหยุดประท้วงประหารกันแต่คานธีถูกยิงเสียชีวิตโดยมีคำภาวนาถึงพระเจ้าติดอยู่ที่ริมฝีปากจนสิ้นใจ ซึ่งในสารคดีจะเห็นถึงการต่อสู้ของคานธี.....

หนังสือสารคดี

หลังจากที่ดูสารคดีจบไปแล้ว เราจะพูดถึงอิทธิพลของแนวทางการต่อสู้ด้วยการไม่ใช้ความรุนแรงของคานธี แนวความคิดและวิถีปฏิบัติของคานธีได้สร้างความประทับใจและศรัทธา ทั้งในระดับบุคคลและในหมู่ชนหลายกลุ่มที่รักความเป็นธรรม อาทิเช่น ท่านเยาวราด เนห์รู และขบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิและเสมอภาคของคนดำในสหรัฐอเมริกา ซึ่งปรากฏว่าคานธีเคยส่งสารไปให้กำลังใจพวกนิโกร ตั้งแต่ ค.ศ.1929 และชาวอเมริกันนิโกรได้เคยเดินทางไปคารวะท่านถึง 2 ครั้ง ผู้นำของชาวนิโกรที่สำคัญคือ ดร. มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ ได้นำเอาวิธีการปฏิบัติของท่านมาใช้เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม ซึ่งได้รับความสำเร็จในระดับหนึ่ง ส่วนผู้นำในปัจจุบันที่รับอิทธิพลจากท่านมหาตมาคานธีคือ นางองซาน ซูจี ดังนั้นวิธีการต่อสู้โดยไม่ใช้ความรุนแรงของท่านมหาตมา คานธี จึงอาจเป็นวิธีหนึ่งที่เป็นทางออกของโลกที่ใช้ความรุนแรงในปัจจุบัน